ՔՍԱՆԵՒԵՕԹՆԵՐՈՐԴ—ՏԱՐԻ—ԹԻՒ—2157—ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ—1—ՕԳՈՍՏՈՍ—Ն· Տ·—13—ՕԳՈՍՏՈՍ—1878

ԳԻՆ

Տարեկան գին ... 8 մէճ.
" " ... 10 մէճ.
Վեցամսեայ · Կ· Պօլսոյ · 4 մէճ.
" · Գաւառաց · 5 մէճ.

Դանուցման տողը մէկ անգամի համար 3 դուրուշ, երկու անգամի համար 2 դուրուշ, աւելի անգամներու համար գատ սակարկութիւն կըլլայ։

ՄԱՍԻՍ

ԼՐԱԳԻՐ

ՊԱՅՄԱՆՔ

Դուրս գացած լրագրոյ ճանրու ծախքը խմբագրութեան վրայ է։

Լրագրոյս վերաբերեալ նամակ կամ որ և իցէ գրութիւն խմբագիր—Տնօրէնին պէտք ուղղուի, Ղալաթիա Աանտրքճըլար ճատտէսի թիւ 128, Նորօ խան, Մասիսի գրատունը։

Ճամբու ծախքը չվճարուած նամակ չընդունուիր։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 1 ՕԳՈՍՏՈՍ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Եւրոպական աշխարհակարութիւնն առ երևոյթ հանդարտութիւն մ'առաւ, բայց բոլորովին դադրած չերևիր։ Պիսմարք իշխանը Քիսինկէն գնաց։ Գերմանիոյ Վիլհէլմ կայսրն, որոյ առողջութիւնը վերադարձած կերևի, Թէբլիցի ջուրերը կը դըտնուի, և հոն Աւստրիոյ կայսեր այցելութիւնն ընդունեց։ Ռուսիոյ կայսրը Բետերպուրկ է, բայց կըսուի թէ նա ևս Վիլհէլմ կայսեր տեսակցութեան պիտի երթայ։ Սակայն այս խաղաղութիւնն առաւել ցոյց մ'է՝ քան թէ կատարեալ իրականութիւն։ Մեծամեծ ծրագրեր կը պատրաստըւին, և հսկայական նպատակներ յառաջ կը դրուին, սակայն տակաւին գործադրութեան նշոյլ մը չերևիր։ Սուտ կը հանուի թէ Գաղղիա Քիոսի և Հռոդոսի վարչութիւնն ստանձնելու առաջարկութիւն մը ներկայացուցեր է։ Միւս կողմէն իբրև ստոյգ կը ծանուցուի թէ Անգղիա փոքր Ասիոյ համար բարենորոգմանց ծրագիր մը կը պատրաստէ, որոյ համար կոչմըւած յանձնաժողովին նախագահ պիտի անուանի եղեր Քանատայի նախկին կառավարիչ Լորտ Տիւֆէրին, որ Սուրիոյ դէպքերուն ժամանակ Անգղիոյ գործակատարն էր։ Անգղիոյ նախարարք խորհրդարանին մէջ յայտարարեցին թէ Բ· Դրան հետ կը բանակցին, որպէս զի դաշնադրութիւն մը կնքեն, որով Անգղիա արտօնութիւն ունենայ Ասիոյ մէջ բարենորոգումներ 'ի գործ դնելու։ Այս գաղափարներուն հետ 'ի միասին Եփրատայ հովտին մէջ երկաթուղեաց շինութեան ծրագրերու վրայ զրոյցներ կը հրատարակին, բայց մինչև ցարդ գործադրութեան սկզբնաւորութիւն չկայ, և դուցէ կ'սպասուի որ նախ Պէրլինի դաշնադրութիւնը գործադրութիւն ստանայ։

Այսպէս տէրութեանց խորհուրդներու, դիւանական դրութեանց և հրապարակախօսութեանց մէջ Ռուսիոյ և Անգղիոյ իրենք իրենց տուած քաղաքակրթիչ դերը շատ անգամ անխոտահութեան ժպիտով մը կընդունուի։ Քաղաքակրթութիւնը շողշողուն բառ մ'է, և հրապարակային դրութեանց և ճառերու մէջ լաւ տըպաւորութիւն կընէ, բայց ո՞ւր է այդ քաղաքակրթութիւնն։ Անգղիա հարիւր տարիէ 'ի վեր Հնդկաստան կը կառավարէ՝ առանց հնդիկները բոլորովին Եւրոպացի ընելու, թէ և այս ստոյգ է որ Հնդկաստան բնաւ երբէք այնչափ վայելած չէր քաղաքակրթութեան բարիքն, որչափ Անգղիոյ կառավարութեան ներքև։ Ռուսիա՝ Ասիոյ կէս վայրենի ժողովուրդները զինու զօրութեամբ, խարազանաւ և ազատանօք կը կրթէ, բայց այս ժողովուրդք ընկերական սանդուղին աստիճաններէն դըրեթէ աւելի վար կիյնան։ Ճարտնի կայսրն Եւրոպական քաղաքակրթութիւնն ընդունեց, բայց իւր նախարարաց մեծ մասը մարդասպանաց հարուածներու ներքև ինկան, ինչպէս նաև մօտերս իւր ներքին գործոց նախարարը։ Չինաստան Եւրոպական քաղաքակրթութիւնը կարհամարհէ։ Թուրքիա թէ և ընդունած է զայն, սակայն իրականալու համար դեռ շատ մը բարենորոգումներ պէտք են։ Եւրոպիոյ պետական մարդոց յեղեղած քաղաքակրթութիւն բառին պարունակած իմաստներէն մին, այն է կըրօնական ծաւալումը, մինչև հիմա մեծ յաջողութիւն չունեցաւ, Անգղիացի քարոզչաց Հնդկաստանի մէջ աշխատութիւնն յառաջ չգնաց, իսկ Թուրքիոյ մէջ միայն քրիստոնէից ամենափոքր մէկ մասն Ամերիկայի Միսիօնարաց յարեցան, բայց Մահմէտական մասը՝ թէ 'ի Հնդկաստան և թէ 'ի Թուրքիա՝ բոլորովին մերժած է կրօնափոխութիւնը։ Չենք գիտեր թէ Քիւրդերը, Չէրքէզները, Եէզիտիներն և ուրիշ վայրագ ցեղերը քաղաքակրթելու համար ո՛րչափ պիտի կրնան Անգղիացիք յաջողիլ. բայց կըրնանք առանց սխալանաց ըսել, որ փոքր Ասիոյ մէջ Հայոց գործակցութիւնն անպատճառ հարկաւոր է իրենց, վասն զի Հայք միայն կատարեալ պատմադրութիւն ունին Եւրոպական քաղաքակրթութիւնն ընդունելու։

Գալով քաղաքականութեան մէկ ուրիշ ճիւղին, այն է երկաթուղեաց և ճանապարհաց շինութեան, երկրին բնական հարստութեանց մշակութեան եայն, սոյնք Գրըմի պատերազմէն ետև տակաւին նոր խօսքեր էին և դիւրահաւաններ կընային գնել։ Այս պատճառաւ շատ մը բաղդախնդիրներ կըլլին գործ տեսնել, և քանի մը շինութեանց փոխարէն՝ հասարակային հարստութիւնը թուղթէ ամբոցի մը նման դիւրութեամբ ինկաւ և գրեթէ անհետացաւ։ Ստոյգ է որ մայրաքաղաքիս մէջ թրամվէյներ և քանի մ'ալ երկաթուղեաց գիծեր ունեցանք, բայց հարցնելու է թէ սոյնց արժեթուղթերէն հասարակութիւնն որչափ վնասեցաւ։ Ուրիշ երկիրներ, ուր օրէնսդրութիւնն և հաստատուն հիմնադրութիւններ հասարակաց շահերըն ստուգապէս կը պաշտպանեն, այսպիսի ձեռնարկութիւններ հասարակաց հարստութեան աճմանը կը ծառայեն, բայց Արևելից մէջ բոլորովին հակառակ արդիւնք արտադրեցին, որ հասարակաց փտահութիւնն և տէրութեան վարկը բառնալով՝ ապագայ յառաջդիմութեան բաւական մեծ արգելք մ'է։ Մեք ցեղս լրագրին համակարծիք ենք, որ կը յայտարարէ թէ փոքր Ասիոյ բարենորոգումները ժամանակի կարօտ են։ Երկաթուղեաց շինութիւնն ազքատացեալ և անխնամ երկրի մը մէջ շատ տարիներ եկամուտ չկրնար տալ. ուստի և մեծ ջանքեր պէտք են որպէս զի երկիրը կարենայ արտադրիչ և չահաստու վիճակի մէջ դրուիլ։ Անգղիոյ համար ամեն ջանք կարելի է, բայց տարին հինգ տասն միլիոն ոսկի զոհողութիւն պէտք է։ Անգղիա պիտի ընէ՞ այս զոհողութիւնն։ Անգղիոյ ընդդիմադիր կուսակցութիւնն ամենայն զօրութեամբ կը բողոքէ նոր և մեծ ծախուց դէմ և տակաւին նախարարութեան ծրագիրն յայտնի չէ։ Առ այժմ ամեն բանէ աւելի ներքին լաւ վարչութիւն մը պէտք է, առանց որոյ ամեն բարենորոգում ոչինչ է։ Նայինք Անգղիա ո՛րչափ պիտի յաջողի այս ջանքին մէջ։

⁂

Անգղիոյ կառավարութիւնը խորհըրդարանին հաղորդեց Ռուսաց և Պուլղարաց կողմէն իսլամներու վրայ գործուած սպանութեանց, աւարառութեանց, հրկիզութեանց, առևանգութեանց և բռնութեանց վերաբերեալ պաշտօնական թուղթերը։ Ինչպէս կը տեսնուի, հարստահարութիւն բառը խիստ թեթև է այս գործոց համար։ Մայրաքաղաքիս դեսպան Սըր Լէյարտ Անգղիոյ հիւպատոսաց տեղեկագրերուն և ուրիշ վկայից խօսքին յենլով՝ մարտ 4ին կը գրէ թէ բացի Ռուսաց բանակականներուն մերձակայ տեղերէ, ամենուրէք Պուլղարք՝ Ռուսաց մեղսակցութեամբ կամ օժանդակութեամբ՝ ամեն նողկալի ոճիրներ կը գործէին իսլամաց վրայ։ Ընդհանուր հիւպատոս Պ. Ֆօսէթ երկար ցանկ մը կը գրկէ այրեալ գիւղերու, և Հ· Ֆալվէրթ Ֆիլիպէէն կը գրէ թէ իսլամներէն կանայք և մանկիկ սպաննուեցան, մզկիթներուն մէջ ապականութիւն լցուեցաւ, դպրատուններ քանդուեցան։ Պուլղարք Յունաց ևս չէին խընայեր և Յունարէն լեզուաւ Ս· Գիրքերը կը պատռէին։ Զինուած Ռուս զինուորներ և Պուլղարներ Միհաբէներն եկան և Մուէզզինին ձայնը խեղկատակեցին են։ Իսլիմեայի մէջ Պուլղարները կըսեն եղեր հոն գանըւող տակաւամիւ Հայոց թէ այսուհետև երկիրը Պուլղարաց է, և պէտք է որ միւս տարերք մեկնին։ Անգղիա այս բանութեան գործերը Պէրլինի Տէրութեանց խորհրդոյն հաղորդեց. նա ալ որոշեց սոյնց քննութեան համար մայրաքաղաքիս դեսպաններուն կողմէն յանձնաժողով մը ղըրկել 'ի Հռոդոպ։ Յանձնաժողովը արդէն իւր պաշտօնատեղին գնաց, բայց իւր գործողութեանց վրայ մինչև հիմա առնուած լուրերը կը ծանուցանեն թէ Ռուս և Գերմանացի անդամները չեն կցած միւսներուն հետ համաձայնիլ։

⁂

Պոսնիոյ և Հէրսէքի մէջ արիւնհեղութեանց առաջքն առնելու համար Վիեն· Սուլթանն Անգղիոյ Թագուհւոյն նամակ մը գրելով անոր միջնորդութիւնը խնդրեր էր Աւստրիոյ կայսեր քով, որպէս զի Պոսնիա մտնող Աւստրիական զօրքը Պանալուքայէն անդին չյառաջանայ և ուր որ հասած է հոն կենայ։

Ահաւասիկ յիշեալ նամակին և Անգղիոյ Թագուհւոյն կողմէ տրուած պատասխանին թարգմանութիւնը։

Նամակ Վեհ· Սուլթանին

"Պոսնիոյ և Հէրսէքի մէջ ցաւալի անցքեր կը պատրաստուին, որք անշուշտ պիտի տխրեցնեն Ձեր վեհափառութեան գիւթագգած սիրտը։

"Երկրին իսլամ և քրիստոնեայ բնակիչներն ուխտ եղած են՝ 'ի յուսահատութեամբ՝ իրենց երկրին մուտքն Աւստրիոյ զօրաց դէմ պաշտպանելու համար։

"Խռովութիւնն ա՛յնչափ մեծցած էր որ դրդուեալ միտքերն հանդարտելու ջանացող բարձրաստիճան պաշտօնատարք ոմանք զոհ ինկան իրենց ջանից։ Արիւնալի անցքեր կը վախցուին, և ես չեմ կրնար առանց կըսկըծալու տեսնել մեր աչաց առջև անցնելիք տխուր հետևանքները։

"Հետևաբար կաղաչեմ Ձեր վեհափառութեան որ յանուն մարդկութեան հարկ եղած միջնորդութիւնն ընէք մեր բարեկամ և դաշնակից Աւստրո—Հունգարիոյ վեհ· կայսեր քով, որպէս զի հրաման զրկուի աւստրիական զօրաց հրամանատարին՝ Պանալուքայէն անդին չյառաջանալու, որպէս զի անօգուտ արիւնհեղութեան առաջքն առնուի։

"Աներկմիտ եմ որ այս անձնական անկեղծ փափաքս լաւ ընդունելութիւն կը գտնէ Ձեր վեհափառութեան քով, որոյ արդարասիրական և մարդասիրական սկզբունքն ինչպէս նաև մեր Պետութեան նկատմամբ ունեցած բարեկամական դիտաւորութիւններն արդէն ծանօթ են հանուրց։

"Ձեր վեհափառութիւնն անգամ մ'ալ պիտի ցուցնէ այս տխուր առթիս մէջ՝ իւր բարեկամութեան փորձըն, և Օսմանեան ազգին՝ մանաւանդ այն գաւառաց դժբաղդ բնակիչներուն սէրն ու բարեկամութիւնը պիտի շահի։"

Պատասխանի Վեհ· Թագուհւոյն

"Ձեր վեհափառութեան ինձ

հաղորդած լուրերը ցաւ տուեցին ինձ։

Հրաման զրկել տուի իմ Վիէննայի դեսպանին, Սըր Հ. Էլիօթի, հարկ եղած ջանքն ընել վեհ. Ֆրանչիսկօ Յօսէֆ կայսեր քով, որպէս զի արիւնհեղութեան առաջքն առնուի. բայց այդ ամէն խռովութեանց վերջ դնելու ամէնէն ազդու միջոցն երկրին ամբողջապէս գրաւումն է։»

ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մատրիտ 10 օգոստ.

Էսթրամատուրէյի մէջ հանրապետական հրոսախումբեր երեւցան։

Պուտա—Բէշթ 10 օգոստ.

Հունգարական նախարարութեան խորհրդոյ նախագահ Պ. Թիզա Թրանսիլվանիոյ Սըէբսի Ս. Մորժ գաւառին կողմէ միաձայնութեամբ երեսփոխան ընտրուեցաւ։

Փարիզ 10 օգոստ.

Կոստանդին Մեծ-Դուքսն երէկ Փարիզ եկաւ, և այսօր հանրապետութեան նախագահին այցելութիւն տուաւ, զոր նա ալ փոխարինեց։

Հռոմ 10 օգոստ.

Նինա կարդինալը վախճանեալ Ֆրանքի կարդինալին յաջորդելով, հաշտարար ոգւով շրջաբերական մը գրկեց աշխարհի ամեն կողմը գտնուող Պապական նուիրակաց։

Լոնտրա 11 օգոստ.

Արեւելեան Ռումէլիի կազմակերպութեան յանձնաժողովին անդամ Սըր Տրիւմմօնտ Ուօլֆ երեքշաբթի օրը Կ. Պոլիս պիտի երթայ՝ իրեն օժանդակ Պ. Տօնուհմօրի և երկու քարտուղարաց հետ։

Փարիզ 11 օգոստ.

Քօնթինիթիւսիօնէլ լրագիրը կը հաստատէ թէ վախճանեալ Նափօլէօն Գ կայսեր որդին Տանիմարքայի Թիրա արքայազուն օրիորդին հետ պիտի ամուսնանայ։

Այս ——— հատուած հեռագիր

Վիէննա 11 օգոստ.

Հինգշաբթի օրն ութ ժամ շարունակ արիւնաշտ կռիւներ եղան Պոսնիոյ մէջ։ Վեց հազար ապստամբք, որք չորս թնդանօթ ունէին, 400 մեռեալ ու վիրաւոր կորսնցնելէ ետեւ ցրուեցան։ Աւստրիացիք 600 գերի առին, որոց 360ը Բէհաֆ Աւստրիացի Հուսարաց վրայ սպանութիւն ըրած ըլլալու կասկած տակ գերիներն հրացանի բռնուեցան։

Աւստրիացւոց կորուստը մեռեալ ու վիրաւոր 60ի կը հասնի։

Ապստամբք մեծ զօրութեամբ Վլաշից գումարուած են։

Լոնտրա 10 օգոստ.

Օսմ. Քօնս.		14 7/16
Փոխ.	1865	19 1/2
»	1869	18 1/2
»	1871	50 3/4
»	1872	29 1/2
»	1873	16 1/2
»	Եգիպտ.	70 1/2
Անգղ. Քօնս.		94 13/16

Փարիզ 9 օգոստ.

Օսմ. Քօնս. 14,95

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անգղիոյ Թագուհին Հնդկական Աստեղ մեծ պատուանշանը զրկեց Բարձր. Մեծ—Եպարքոս Սաֆվէթ փաշային։

———

Մայրաքաղաքիս անգղ. դեսպան Պ. Լէյարտ երէկ իրիկուն ճաշ տուաւ Բ. Դրան նախարարաց 'ի Թարապիա։

———

Վառնայէն եկած վերջին լուրերը կը ծանուցանեն թէ Ռուսական զօրքըն անցեալ չորեքշաբթի Վառնա մտեր է։ Տեղւոյն Պուլղար և Յոյն կղերը քաղաքէն դուրս դիմաւորեր են Ռուսական զօրքը, և հրամանատարներն ուղղակի Պուլղարաց եկեղեցին երթալով յատկապէս երգուած գոհաբանական աղօթից ներկայ գտնուեր են։

Օսմ. զօրքը մեծ փութով կը պարպեն Վառնայի ամրոցն, և կը կարծուի որ մինչև 15 օր կատարուի այս գործը։

Ռուսաց Վառնա մտնելուն վրայ տեղւոյն իսլամ բնակիչները շոգենաւերը մտնելով գաղթել սկսեր են։

———

Կըսուի թէ Բ. Դուռը՝ թղթադրամոց բարձման համար ալիւրի տուրքէն զատ՝ ոգելից ըմպելեաց և ծխախոտի մաքսին վրայ հարիւրին 25 վերադիր ընելու և աղին հօխան ալ 10 փարա աւելցնելու որոշում ըրեր է, որով տարին 8—900.000 լիրայի նոր հասոյթ մը գոյացնելով թղթադրամին բարձմանը պիտի յատկացնէ, մէկ ամսին 300 զըշի թղթադրամ հաշուելով։

———

Կիրակի օրը՝ Եէտի-Գուլէէն ժամ 3 1/2ին Սիրքէճի եկող երկաթուղւոյն կառախումբը Կիւլհանէի մօտ Տիքիմհանէի զօրանոցի թուրք զօրականներէն մին ջախջախեց, որ երկաթուղւոյն վրայէն կերթար, և շոգեկառքին շչմանցն ականջ չէր կախեր։

———

Շաբաթ իրիկուն Մեծ կղզին գընացողներուն բազմութեանը պատճառաւ հացը չբաւելով, կղզւոյն աղքատ ժողովուրդն առանց հացի մընաց։

———

Յառաջիկայ հինգշաբթի օրը կըղզիներուն առջև նաւակամրցում մը պիտի ըլլայ, և ասոր համար մեծ պատրաստութիւնք կը տեսնուին Մեծ կղզին։

Ցաւալի է սակայն, որ այս մրցման համար կազմուած տնօրէն յանձնաժողովին անդամներն ամենն ալ օտարազգիք են, և Օսմ. հպատակ բնաւ չկայ անոնց մէջ։

———

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ԷՍՀԱՄԸ ՈՒՄՈՒՄԻԷ

31 յուլիս երկուշաբթի իրիկուն		15,21
1 օգոստ. երեքշաբթի առաւօտ բացուեցաւ		14,30
կէս օրին		14,31
Ռումէլիի երկաթուղի	Փր.	56
Թղթադրամ	մր.	292

ԸՆԹԱՑՔ ԱՐԺԷԹՂԹՈՑ

Կ. Պոլիս 31 Յուլիս

Սօսիէթէ ժէնէրալի բաժ.		Անգղ. մր.	4,18
» փոխառնութեան		»	4,
Կ. Պոլսոյ Պանքային		»	6. 5
Քրէտի ժէնէրալ		»	5 35
Քրէտի Օթթօ—Թիւրք		»	—
Փոխ.	1863	Ֆր.	89
»	1865	»	94
»	1869	»	86
»	1872	»	27 1/2
»	1873	»	77

ԱԶԴԱՑԻՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԱՌ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՍ

Ազգային Ժողովը նիստ ունի յառաջիկայ շաբաթ օգոստոս 4 'ի Գալաթիա։

Ատեանը պիտի բացուի ճիշդ ժամ 6ին և գոցուի 10ին։

Հրաւիրեալ են Երեսփոխան էֆէնտիներն՝ իրենց ազգասիրական պարտականութիւնը կատարելու փութալ։

31 յուլիս 1878
'ի Պատրիարքարանի Հայոց
Կ. Պոլիս

ՊԱՏՐԻԱՐՔ Կ. ՊՈԼՍՈՅ
ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

ՕՐԱԿԱՐԳ

1. Ամբողջացում ընտրութեան կրօնական ժողովոյ.
2. Ընտրութիւն Նախաքննիչ յանձնախմբի Հայկական խնդրոյ.
3. Տեղեկագիր դատախազութեան դիւանի։

Ատենադպիր
Հ. Ս. Ա[illegible]եան

———

Ամեն. Խրիմեան սրբազան կիրակի առաւօտ Կալաճի շոգենաւով Կ. Պոլիս վերադարձաւ Ս. Փափազեան և Մ. Չէրազ էֆէնտիներուն հետ։

———

Ռոստոմթօֆ Աւագ քահանայ Ս. Տ. Արիստակէս Ֆէօլեան՝ առ մեզ ուղղած նամակի մը մէջ հետևեալը կը գրէ.

«Զօրլուի Տ. Մատթէոս քահանայն վախճանելով պարտաւորեցանք երթալ 'ի Զօրլու՝ յօծումն և 'ի թաղումն, որ կատարեցաւ ամսոյս (յուլիս) 22ին նորօրինակ հանդիսիւ և շքեղութեամբ, զի տեղւոյն Յունաց առաջնորդական փոխանորդ Հայր Անթիմոս, այր լուսամիտ, գործունեայ և բարեսէր, դասուք իւր քահանայից և դպրաց և յունական եկեղեցական զգեստուք և զարդուք մեզ հետ եկեղեցին ընկերանալով, մերթ հայկական և մերթ յունական քաղցրաձայն նուագօք հասանք մինչև ցգերեզման. և յաւարտ ամենայնի եղբայրական սիրով 'ի միասին յետս վերադարձանք յօրինակ բարի Հայ և Յոյն համայն ժողովրդեան տեղւոյն։ Այս առթիւ մեր հրապարակական շնորհակալութիւնը պատուական Թերթիդ միջոցաւ յայտնել կը խնդրեմ։»

———

12 յունիս 1878 'ի Վան

Ազնիւ Մասիս.

Ութ օր առաջ Ձեր ազնուութեան յղած մի նամակիս մէջ՝ պատմեր էի թէ քաղաքիս ոստիկանաց հրամանատար Ահմէտ պէյն՝ ինչ անգթութիւններ գործած է Անձևացեաց վըրայ. սակայն նորեկ Անձևացիներէն ստուգեցի թէ՝ անգութ Ահմէտ պէյն՝ ոչ միայն այսչափ, այլ և սոսկալի անգթութեամբ, Անձևացեաց սակաւիկ կանանց զարդերն ու խոտերն ալ կերցնել տուած է իր ոստիկանաց ձիերուն. և թէ՝ յուսահատ Անձևացիք՝ ստիպուած են Այանցի և Շիտանցի ապստամբ Քրդաց մէջ գաղթել և քրդանալ, իրենց ընտանիքը՝ միանգամ այս անվերջ գերութենէն ազատելու նպատակաւ։ Ահմէտ պէյն՝ այն անգութ բռնաւորն է՝ որ անցեալ տարի մայիս 15րդ օրը վաշտ մ'անկանոն զօրաց առաջնորդելով 'ի քաղաքս բերած միջոցին, նոյն գժտութեան կատաղեաց բերանը գնելով սա խօսքը թէ «Հայերը Ռուսիոյ նամակ յղած են 'ի Վան գալ», զինուորաց հարիւրաւոր Հայերէն կէս մը կոտորել և կէսն ալ վիրաւորել ու [illegible] անել տուաւ, թող զՊարսից սահմանագըլխէն մինչ 'ի քաղաքս հարիւրաւոր գիւղօրէից կողոպտել և վառուցանքերն ու խոտերը կերցնել և մարակալս անել տալն։ Ինչ մեղ ութեմն Քրդերուն, որոց այսպիսի հրէշները դատաւոր լինել կը ժպրհին, մինչդեռ սրբազան պարտք սահմանած են բարին վարձատրելու և չարը պատժելու։ Ցաւալի ակօսը՝ միշտ մեծ եղեռն կը պատճառի։ Ո՞վ չգիտեր թէ Վանայ շուկայն հրդեհող ու կողոպտողներն եթէ անպատիժ չմնային, Քրդերն այս առիճան չպիտի երես առնուին. նոյնպէս եթէ Թէլզիպաշեանը հրացանաւ զարնող Շամիշի, և Հնատանայ եկեղեցին կողոպտող (այլ Հայերէն ձերբակալեալ և տեղական իշխանութեան յանձնուող) Խան Ապտալ պէյի* թողուին նման հաշակաւոր ոճրագործները թողլտուութեամբ բանտերէն չփախչէին յարաժամ, վայրագ Քրդերն՝ այսքան պիտի չը քաջալերուէին [illegible] առանց ազբալի փորձերը [illegible] չարթօւ տեսանք։

Վեց օր [illegible]րքունի զօրքերը՝ քաղաքի [illegible]ւորձաններէն Աւան անուն գիւղն զրօսանքի կերթան։ Այսուհետ ինն անձինք՝ ջուր ուզելու պատրուակաւ՝ խաղախորդ կարապետի դուռը կը զարնեն. ութսունամեայ պառաւ մ'որ միայնակ էր 'ի տան, դուռը բանալուն պէս, ինն ալ ներս խուժելով դուռը գոցեցին. և այնքան ցնցոտիները կը խոթեն բերանը, որով դժբաղդին բերանն երկուստեք ճեղքուած է։ Այդին կը հանեն, ուր Յակոբ անուն Հայ մի՝ Թշուառին Նախկին նուազ ճիչը լսելով օգնութեան կը հասնի, բայց վայրենի դազաններէն այնքան դժնդակ կը գանակոծուի, մինչ ջարդուփշուր եղած՝ արիւնաթաթախ՝ գետին կը գլորի կիսամահ։ Յետոյ վեց ժամու չափ՝ այնքան կը լկեն ութսունամեայ պառաւն, որ մահամերձ և խայտառակ փռուած կը մընայ.... Այս եղեռնագործութեան համար բողոքեցաւ, կիսամահ պառաւին՝ երիվարաւ դուռը բերուելով նոյն կատաղի դազանները ճանչցաւ. բայց արդիւնք քաղուեցաւ և ոչինչ։ Քրդերն՝ այս դէպքը լսելով, երկու օր յետոյ՝ քաղաքիս մի և նոյն (20 վայրկեան) հեռաւորութեամբ Լիզկ գեղի բնակիչներէն կարապետի կին Մառան ալ իրենք ըլկեցին, և մօրեմերկ կողոպտելով դաշտին մէջ թողին, ուր հայը չակած քուրթնուռներուն կը տանէր։ Ընկերք նկատելով թէ՝ միւս կնոջ բողոքէն արդիւնք մի չքաղուեցաւ, և թէ իրենք երկու օր առաջ՝ իրենց գեղի ոչխարները գողնալու եկող Քրդերէն մին բռնելով տեղական իշխանութեանը յանձնած էին, բայց միւս օրն առօք փառօք փախցուած էր, այլ ևս չբողոքեցին։ Արդեօք՝ այս Քիրդերը կրնա՞նք մեղադրել հիմայ․․․ քա՛ւ լիցի։ Նոյնպէս Քրդերը չորս օր առաջ Հնատառան գեղէն 80 ոչխար ալ տարին։

Երեք օր առաջ՝ Պրապոյ ոստիկանութեան պահականոցէն քիչ մի հեռի Հայու մէկի տան պատը քակելով, նորա երկու կովերը գողցան գիշերայն։ Մի և նոյն թաղին մէջ՝ Նպարավաճառ Մ. Այանի տունը բոլորովին կողոպտեցին։ Արարքցի Մխօի թոռ Գրիգորի գլուխը բերով կոտրտեց խոլմին մէկը. որովհետև Գրիգոր «իրաւունք չունիս, առած էր նարան, իմ վարձած արտին մէջը կովերըդ արածելու։» Խօսք մ'ալ արտերուն համար։ Քաղաքիս շրջակայ բոլոր թանկագին, չաւեմ անդին, արտերն, որք երբեմն Հայոցն էին, հիմայ Թուրքաց ձեռքն ինկած են, կամ՝ անոնց ցանքն ու խոտը բռնի իրենց տաւարաց ու երիվարաց կերցնելով, կամ գողնալով անոնց արդիւնքներն, և կամ ջուրն իրենց համար ծով, սակայն Հայոց արտերուն սով անելով, և 100ին 1 գնովը յափշտակելով։ Ազնիւ բարեկամ, դուք՝ անցեալ օր՝ ձեր 2115 րդ. թերթովը կը պախարակէիք ձեր գաւառացի թշուառ հայրենակիցներս՝ թէ ինչո՞ւ միմիայն կանանցարար կողկագիլը գիտեն, և բնաւ ատնորոք չը շարժին և կամ գէթ իրենց շարժիլ չկրնալու բանաւոր պատճառ չիմացընեն Եւրոպիոյ. որ զօրութիւնը կը պաշտէ այժմ։ Ներեք ինձ սակայն ասել թէ՝ գաւառացի Հայն սանձաբար կամ ազատ շարժելու և խօսելու կարող չէ հիմայ. Նախ՝ վասն զի դարաւոր գերութիւնն ունակութիւն մի դարձեր է իրեն դժբաղ-

* Տես Մասիս թիւ 1973։

դաբար, մինչ իւր Թուրանեան ազգայինք՝ ռուսհմանական (?) ազատութեամբ՝ մէկ մէկ առիւծաբարոյ Հերակլէսներ ու Աքիլլէսներ դարձած են։

Երկրորդ՝ թէ գաւառացին կարող է մասնաւորական և բարոյական յառաջդիմութեամբ ջնջել նոյն դըժնեայ անհաւասարութիւնը. բայց ե՞րբ և ո՞ր տեսակ ներքին թշնական (?) կառավարութեան և անձնական ապահովութեան զուրկ ազգաց մէջ, առանց որոյ անհնար է յառաջդիմութիւն։ Երրորդ՝ Եթէ մերթ մէկն և մերթ միւսըն առնարար (?) խօսին և չարժին, բայց տեղական մոլեռանդ իշխանութիւնք՝ այնպիսի սոսկալի և ահաւոր առնլանօք (?) առանձին, չասեմ կոտորածներն զանոնք դժոխային բանտերու մէջ, որով բոլոր ազատ շրթունքներ կը շղթայուին Հեփեստեան շղթաներով, և բազմաթիւ փշուր փշուր կը լինին։ Զի մեր գաւառական ու գաւառացի՝ դժբաղդաբար՝ մի և նոյն անձն է. Նոյնպէս ո՞վ կարող է պատառ մի թղթի վրայ մի քանի ստորագրութիւն հաւաքել, զի մեր թըշնամիք դաւաճան դաշնադիր աշխարհը կը դղրդեն թէ «Հայերը նորէն նամակ կը յղեն Ռուսիոյ», բարէ՛, մինչ Ռուսիա զմեզ քրիստոնեայ ճանչեր. Աչս առողջելիք (?) կարծեմ, ազնիւ Մասիս. թէ գաւառացի Հայուն անհնար է առ այժմ ազատ շարժիլ կամ ազատ խօսիլ։ Իսկ թէ՝ ով որ ուզէ այս բաները գաւառացւոյն առանց արդեամբ օգնելու, նա պիտի ուզէ կամ Դանայեանց կարասը լեցնել և կամ Գորդեան հանգոյցը լուծել, որք անհնարին են։ Ուստի գաւառացի Հայն, ապաշխանօք և իրաւամբ կը խնդրէ մարդասէր Եւրոպայէն, որ հաճի միանգամ ընդ միշտ նորա այս անհնարին արհաւիրքներուն և աղետից վերջ տալու շնորհն անել։ Ապաշխանօք՝ վասն զի Հայն ալ մարդ և քրիստոնեայ է. Իրաւամբ՝ վասն զի ճիշդ Հերսէկի ապստամբութենէն իվեր է, յորմէ հետէ մեր հայրենակից Թուրքերը վերջի սահման թշնամացած են Հայուն հետ. կը կեղեքեն ու կը հալածարեն, որպէս զի ինչպէս կասեն իրենք, այնպիսի նենգութիւնք մեր մտքէն ալ չանցնին։ Արդ՝ մինչ երեք տարիէ հետէ Եւրոպիոյ «զանազան» չարժմանց առթիւ՝ սա-քա ալ զմեզ չարաչար կը գանեն, միթէ իրաւունք չունի՞նք այսօր Եւրոպիոյ կարեկցութիւնը խնդրելու։

* * *

Ս. ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՀՕՐ ԱՏԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

(Շար. և վերջ տե՛ս Թի. 2156)

Տէրութեանց Աւագաժողովը գումարուած և արդէն մէկ քանի նիստ բրած էր 'ի Պէրլին. ամեն կողմէ ամեն տէրութենէ յուսադրութիւնք և պաշտօնական խոստումներ ընդունած էի. յայտարարութիւններ՝ թէ ինչ որ միւս քրիստոնեայ ժողովրդոց պիտի տրուի, պիտի տրուի նա՛և Հայոց. ձայն չունէին Հայերը և չէին կրնար ունենալ Աւագաժողովին մէջ. այլ—մինչև ա՛յս սահմանէ էին մեզի տըրուած յոյսերը—մեծ և ազնուախոհ ազգի մը, Գաղղիոյ արտաքին գործոց պաշտօնեայն և առաջին լիագօր դեսպանը յանձն առած էր որ ինք ներկայացուցիչ ու փաստաբան կանգնի մեր դատին՝ Աւագաժողովին մէջ, նա՛ որ և կատարեալ հաւանութեամբ ընդունած էր մեր խնդրոյն ձևը, հոգին և գործնական եղանակը՝ ինչպէս որ առաջարկած էինք մեր պաշտօնական գրութիւններով. վերջապէս՝ աւագագոյն այն աւագաց և ճարտարագոյն ի քաղաքագիտաց նախագահն իսկ աւագաժողովին, որ և մասնաւոր ուշադրութեամբ քննած էր մեր խնդիրն ու մեր գրերն ամենայն՝ և մասնաւոր հոգատարութիւն յայտնած առաջին օրէն մեր դատին համար, պաշտօնական կերպով ներկայացուց և օրակարգն անցուց մեծ ժողովին՝ Կ. Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքին նամակը առ նոյն ինքն նախագահն, Հայ պատգամաւորաց խնդրագիրը, Հայաստանի վարչութեան համար ծրագրեալ կանոնադիրը և Հայաստանի վըրայ վիճակագրական տեսութիւն մը։

Այսպէս ահա՛ ներելի էր մեզի յուսալ թէ խնդիրն 'ի հիմանց պիտի քննուէր ու հիմնական պիտի ընդունէր լուծում։ Այլ ճիշդ այս միջոցին երևան ելաւ գաղտնի դաշնադրութիւնը ընդ մէջ Թուրքիոյ և Անգղիոյ՝ Ասիոյ նկատմամբ։

Տեա՛րք երեսփոխանք. ինձի չպատկանիր քաղաքական տեսութեանց մէջ մանելով ըսել թէ ո՛րչափ յանցաւոր կըրնան ըլլալ Հայերը որ չնախատեսեցին զայդ նոր քաղաքականութիւնը, զոր և ո՛չ մէկ տէրութիւն Եւրոպայի մէջ նախատեսած էր, և որուն մէջ յայտնի չէ՛ տակաւին թէ երևակայութի՞ւնն արդեօք կամ թէ հեռատես քաղաքագիտութիւնն աւելի՛ մեծ դեր խաղացած է։ Այլ այդ դաշնադրութիւնը՝ որ եթէ գործադրուի՝ անուրանալի բարիք մըն է Թուրքիոյ համար և Հայոց համար ալ, արգելք չեղաւ որ Աւագաժողովն զրացի Այ-Ստեֆանոսի դաշնադրութեան 16րդ յօդուածը, բարեփոխէ զայն, չեզոքացնէ, ու մէկ տէրութեան երաշխաւորութեան ու հսկողութեանը փոխանակ՝ բոլոր մեծ տէրութեանց երաշխաւորութիւնն ու հսկողութիւնը դնէ, մինչդեռ միւս կողմէն ալ Թուրք-Անգղիական դաշնադրութեամբ՝ Անգղիոյ մասնաւոր պաշտպանութիւնն ապահովեալ էր Հայոց համար. այլ արգելք եղաւ որ Հայ ազգին խընդիրն ամբողջապէս նկատողութեան առնուի։

Որ և է անկողմնակալ մտածութեան համար աներևւ է որ եթէ Թուրք-Անգղիական դաշնադրութիւնն՝ Ասիոյ քրիստոնեայ ժողովրդոց համար բարեկարգութեան ծրագիրն Անգղիոյ ու Թուրքիոյ կառավարութեանց համաձայնութեամբ որոշուիլ սահմանուած չըլլար, տէրութիւնք իրե՛նք զայդ ծրագիրը պիտի որոշէին։

Աւասիկ Պէրլինի դաշնադրութեան 61րդ յօդուածը.

«Բ. Դուռը կը խոստանայ, առանց
«այլևս յապաղելու գործադրել այն բար-
«ւոքումներն ու բարենորոգումները,
«զորս տեղական պէտքերը կը պահան-
«ջեն Հայոց բնակած գաւառներուն մէջ,
«և անոնց ապահովութիւնն երաշխաւո-
«րել Չէրքէզաց և Քրդաց դէմ. Այս
«նպատակաւ ձեռք առած միջոցները
«պարբերաբար պիտի ծանուցանէ տէ-
«րութեանց, որք անոնց գործադրու-
թեանը պիտի հսկեն»։

Տեա՛րք Երեսփոխանք, եթէ այս յօդուածը ցաւալի բան մ'ունի, այն է որ մեր խնդրոյն լուծումն ըստ մասին կը յետաձգէ. չկործաներ ազգին յոյսը, այլ և չսպաներ նոյն հետայն. Եւ ո՞ր ազգ կրցած է յանկարծակի կերպով իր բաղձանացն 'ի կատար հասնիլ. դժբաղդութիւնն է միայն և մահ, որ յանկարծակի կրնան գալ անձի մը և ազգի մը վրայ. կեանքն ու բարեկեցութիւնը յամր կը ձևանան. Եւ ասոր համար է որ կանխրաւին (?) անոնք որ կըսեն թէ՝ «ինչո՞ւ սկսանք, եթէ պիտի չյաջողէինք»։ զի օր մը յաջողելու համար՝ այս օրէն սկըսելու էր. և զի եթէ ապահով կերպով գիտնայի ալ առաջուց թէ պիտի չյաջողիմ բնաւ, դարձեալ պիտի սկսէի, և այն թո՛ղ գրէր ինձի ապագայ 'ի դատապարտութիւն։

Բայց ո՛չ, ինքնին ձեռնարկեցի ես յայս գործ. այլ յառաջ քան զիս և բուռն քան զիմս էր ազգին ընդհանուր փափաքը, և ես պատգամ միա՛յն ընդունած էի զայն փափաքն յառաջ վարելու։ Արդ՝ երկու կարգ տարակուսիւնք կան, որոց ազդած ցաւը կունենայ յիս իմ ցաւերուս վրայ. այս տարակուսութեանց մին է այն՝ թէ վասն զի քիչ խնդրեցինք, քիչ ընդունեցանք. թէ անկատար կերպով թարգմանն կացինք ազգին իղձերուն, և թէ նոյն իսկ այն կերպով վարուեցանք դիտմամբ և խորհրդով, որ անկատար կերպով պատկերն այդ իղձեր։ Այս տարակուսութիւնն ազգայնոց ոմանց կողմէն է, և նոր ապացոյց մը կը հանդիսանայ այն չարեաց՝ որ ազգին դերութեան վիճակը գործած է, յամառ անվստահութիւնը բնական յատկութիւն մ'ընելով ազգայնոց։ Ա՛հ, եթէ այդ խիզախ վըճռոն արձակողը գիտնար թէ անոնք որ աշխատեցան վեց ամիսներէ 'ի վեր, աշխատեցան ա՛յնպէս՝ որպէս ոչ երբէք աշխատած էին իրենց կեանքին մէջ, ընծայելով ազգին համար զամենայն որ ունէին. որն իր հարստութիւն, որն իր տաղանդ, որն իր առողջութիւն, և ամենքն իրենց աշխատութիւն. եթէ գիտնա՛ր թէ ի՛նչպէս արհամարհեցին դժուարութիւնք ու վտանգ, եթէ գիտնար թէ լաւ ես համարեցան զոհել իրենց շահն ու անձը, քան թէ նշանախեց մը զոհել ազգային ծրագիրն. եթէ գիտնա՛ր թէ ինչ սուրբ հայրենասիրութեամբ վառուած էին ատենց որ և է փառքի կամ հանգստեան ակնկալութեան ո՛չ այժմ, ո՛չ առ յապայն. եթէ գիտնա՛ր ինչ որ ես գիտեմ, խղճմտանքին մէջ պիտի դադար այդ դատապարտութիւնն արտասանելով։

Միւս տարակուսութիւնն օտարէ՛ն կուգայ մանաւանդ, զի չկայ Հայ մը՝ որ զայդ տարակուսութիւնը կարենայ ընել. այն է թէ՝ ինչ որ ձեր Պատրիարքն ազգին խնդիրը կոչեց, այն ի՛ր հնարած խնդիրն էր, և ազգը չունէր մտադրութիւն։ Այդ ամբողջ (?) չէ՛ լսած Հայոց ազգին անվերջանալի աղաղակն այսքան տարիներէ 'ի վեր. և չէ լսած այն այս երեսփոխանական ժողովին յանուն ազգին ինձի յանձնած պաշտօնը՝ զոր և կրկնեց անկէ քիչ ժամանակ առաջ։

Եւ արդ՝ ահա՛ յայտնեցի ձեզի թէ ի՞նչ ձևով և ի՞նչ բառերով ներկայացուցի Հայոց խնդիրն Եւրոպայի, և զոր կամ փոփոխեմ հոս սակէս. » «Հայոց վարչութիւն Հայաստանի մէջ», առանց քաղաքական փառասիրութեան զոր երբէք չենք ունեցած և չենք կրնար ունենալ, մեր Վեհափառ Սուլթանին հովանաւորութեանը և վեհապետական իշխանութեանը ներքև։ Գո՛ւք, ազգային երեսփոխա՛ններ, ըսէ՛ք, դուք որ բոլոր ազգին քուէո՛վն ընտրուած՝ կ'զգաք ի ձեր սիրտ բաբախիլ ամբողջ ազգին. ըսէ՛ք, ազգին խընդիրը չէ՞ այն որ ներկայացուցի. ըսէ՛ք, պիտի ներէի՞ք ինձ որ լռէ միայն. ըսէ՛ք, պիտի ներէի՞ք որ այնպիսի պարագայի մէջ ուր Թուրքիոյ քրիստոնեայ ժողովրդոց բաղդը պիտի վճռուէր, ձեր Պատրիարքը անհոգ կենար. ըսէ՛ք, պիտի ներէի՞ք եթէ նոյն իսկ անյոյս և անապաւէն չըխմէի ազգաց ժողովին դէթ անոր համար որ Եւրոպա գիտնայ՝ թէ Հայոց ազգ մըն ալ կայ Արևելքի մէջ. ըսէ՛ք, պիտի ներէի՞ք դուք և պիտի ներէի՞ն ինձ մեր նախնեաց հոգիք, Հայկէն մինչև վերջինն մեր Լևոն. Լուսաւորիչէն մինչև 'ի վերջինն Ներսէս՝ ի չորս մեր ազգային և ազգասէր կաթողիկոսաց. ըսէ՛ք, պիտի ներէի՞ն և պիտի ներէի՞ք եթէ լուռ և խուլ առ սոսն հարկանելով մինչև Եւրոպա չհասուցանէի ազգին աղաղակը. ըսէ՛ք, ըսէ՛ք ձեր հանդիսաւոր քուէովը, ըսէ՛ք ձեր միաձայն քուէովը, զի միաձայն միայն կրնայ ըլլալ քուէն այս պարագայիս մէջ. ըսէ՛ք, և ձեր քուէն թո՛ղ պատասխանէ այդ անհեթեթ և ազգուրա՛ց տարակուսութեան։

Եւ սակայն ո՞ւր է կորուստը, ո՞ւր է այնքան աշխատութեանց և ջանից ապարդիւն մնալը, ո՞ւր է անյաջողութիւնը, ո՞ւր է դժբաղդութիւնը, ո՞ւր յուսահատութիւն։ Վասն զի առաջի՛ն անգամ Հայոց ազգին անունն անցաւ հանդիսաւոր դաշնադրութեանց մէջ՝ ո՞ւր է կորուստը. վասն զի այդ դաշնադրութեամբք հարստահարութենէ ազատեցան Հայերը, ո՞ւր է դժբաղդութիւնը. վասն զի Հայոց ապագային սերմանքը դրուեցան, ո՞ւր է մեր ջանից ապարդիւն ելնելը. և վասն զի ժողովուրդներն ու տէրութիւնները ճանչցան ու սիրեցին Հայ ազգը. ո՞ւր է անյաջողութիւնը. և վասն զի՝ այս վայրկենիս որ կը խօսիմ ձեզի այս ազգային բեմին վրայէն, թերևս մե՛ծ ես բեմերու վրայէն հարցումներ կուղղին Եւրոպայի կառավարութեանց՝ Հայոց նըկատմամբ, ո՞ւր է մեր լքումն ու յուսահատութիւն։

Տեա՛րք երեսփոխանք. ըսի արդէն թէ մեր խնդիրն ամբողջապէս և կատարելապէս չէ՛ իրականացած, և ասոր համար պէտք համարեցայ բողոքել հոս տէրութեանց դեսպանաց քով, և 'ի Պէրլին լիազօրաց քով. Բողոքը տակաւին խաւունքն է, և չատ անգամ յաւէտս կը գործածուի նա. այլ ո՛չ այս պարագայիս մէջ, զի արդիւնքն իսկ տեսնուեցաւ վերջին վայրկենին, յօդուածին խմբագրութեանը մէջ։ Այո՛, մեր խնդիրն ամբողջապէս չէ կատարուած. այլ մե՛ծ է արդէն ինչ որ ստացանք դաշնադրութեան այն յօդուածով. և մե՛ծ է՝ ո՛չ որ կրնայ ուրանալ զայս և ես քան զայլ ոք աւելի նուազ, Անգղիոյ մասնաւոր պաշտպանութիւնը։

Մենք չենք յուսացած մեր զօրութեանը վրայ այդ պաշտպանութեան տալու համար այն ուղղութիւնը՝ զոր կրնանք փափաքիլ մեր ազգային խնդրոյն կատարմանը նկատմամբ. այլ իրողութիւնք զօրաւորագոյն են քան զամենայն՝ և վըճռաբար կը հրամայեն նոցա տէրութեանց քաղաքականութեան։ Անգղիոյ մեծ ազգին քաղաքականութիւնը՝ որուն յայտնի են չահերը, նպատակն ու համակրութիւն, կրնայ ի սկզբան այնպիսի ձև ու ոգի մը զգենուլ՝ որ իր յաւիտենական կղզին մշտնջենաւորապէս պատող Ովկիանոսին պէս ինքն իրեն դէմ մարանչելով թէ և չյոգնի, չսպառասի, այլ՝ զի պէտք է յաջողի, հա՛րկ պիտի զգայ վերջապէս նոր ոգի ու նոր ձև առնուլ։

Իսկ մեք, Տեա՛րք երեսփոխանք, մեք յարատևենք մեր սկսած գործին մէջ։ Այսպիսի գործեր ո՛չ մէկ օրուան մէջ, ո՛չ մէկ մարդու ձեռքով կրնան կատարիլ։ Պատրաստութի՛ւնք մեր ապագային։ Նախ՝ չկենանք հոս, Հայաստա՛ն երթանք, Հայաստա՛ն ղրկենք ինչ որ ունինք ազգին մէջ բանիբուն, ատաղձաւոր, ազգասէր, ուսումնասէր եկեղեցականներ, Հայաստա՛ն երթան մեր դաստիարակներ, ուսուցիչներ, մեր այնքան վաստակաւոր երիտասարդներ, Հայաստա՛ն երթան մեր արուեստագէտներ, վաճառականներ, Հայաստա՛ն երթան մեր այնքան դժբաղդ պանդուխտներ. ո՛չ ևս պիտի ըլլայ հոն սով, սրածութիւն, ո՛չ ևս հարստահարութիւն, ո՛չ ևս կենաց և ընչից և պատուոյ անապահովութիւն, ո՛չ ևս աշխատութեան խափանումն. ուղիներ պիտի բացուին. ջրանցքներ պիտի չինուին. գործարաններ պիտի կառուցուին. Անգղիոյ դրամատէրք հոն պիտի երթան իրենց դրամը գործածելու. թո՛ղ երթան մեր դրամատէրք ալ, ընկերութիւններ կազմեն այս օրուընէ. ընկերութիւններ ամեն քաղաք և գիւղ դպրոցներ հաստատելու համար. ընկերութիւններ առևտրական յարաբերութիւններ հաստատելու համար. ընկերութիւններ գործարաններ հաստատելու համար. Հնդկաստանէն, Հայաստանէն, Անգղիայէն, Թուրքիայէն, Ռուսիայէն, Աւստրիայէն ու մինչև Պարսկաստանէն միանան ձեռք ձեռքի տան բոլոր Հայերը. և այն ատեն՝ թերևս ես ալ ցաւալար ու անբուժելի հիւանդութեամբ վարակեալ 'ի գերեզման իջած ըլլամ արդէն, այլ տեսնելով այսքան ազգային միաբան, միահոգի աշխատութեան գեղեցիկ արդիւնքները, տեսնելով պատկուած մեր այսօրուան բոլոր յոյսերը, հոգիս պիտի խայտայ գերեզմանիս մէջէն և պիտի ընդգրկէ մեր սիրելի նախնեաց հոգիները. . . ։

1878 յուլիս 21

Խօսեցաւ

'ի Ն. Նախ. Ընդհ. Ժողովոյ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՈՏԱՍԱՆ ԿԵՍԱՐԱՑ

Թարգմանեց Ն. Մ. Ս.

Այն պատմութեան երկրորդ և վերջին հատորն ալ Իզմիրի Տէտէեան եղբարց տպարանէն 'ի լոյս ընծայուելով, կը ծախուի Նէնի ճամի Չիլինկիրլէր ճատտէսի թիւ 2 Ս. Ղուկասեան դրատունը և ուրիշ գրավաճառաց քով. Գին 1 ֆրանք 25 սանթիմ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

ՆԱԽԱՇԱՒԻՂ ԴԻՏՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻՑ

Աշխատասիրեաց Յովհ. Յ. Մկրեան

Ի տէր հանդոյցեալ բարեյիշատակ սիրելի որդւոյս հեղինակած լեհեւալ պատկերազարդ գրքոյկն՝ որ մանուկներու համար յօրինուած է, առկէց առաջ ութ ղրշ պղինձ դրամի գնով կը ծախուէր թէպէտ, բայց մեռաւեալ դրամոց օր ըստ օրէ բարձրանալը նկատելով այսուհետեւ մէկ 10նոց թղթադրամով վաճառել որոշուած է 'ի գիւրութիւն գնողաց։

Կեդրոնատեղին է գրավաճառ Պաղտասար աղա Սրապեանի գրատունը 'ի Մէրճան չարշը։ Ուրիշ Հայ գրավաճառաց քով ալ կը գտնուի։

Ազգային վարժարանաց համար սովորական գնէն զեղչ կըլլայ։

Յովհ. Յոհ. Մկրեան

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՏՈՄԱՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՐԶԵՒԿՐԿՆԱԿ—ՏՈՄԱՐ

Որ պարունակէ

փոխանակագրի, Հաշուեցուցի, Բեռնագրի, Վարձագրի, Հաշուըմնացի եւ այլոց ձեւեր եւ օրինակներ

Ի ՊԷՏՍ ՎԱՐԺԱՐԱՆԱՑ ԵՒ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԱՑ

Ի Ն. Տէօշէնճեանէ

Տպագրեալ արդեամբք եւ ծախիւք Մեծ. Տիգրան էֆէնտի Գարակէօզեանի

Կեդրոնատեղին է Պօլիս Մէրճան չարշը թիւ 33 Սրապեան Պաղտասար աղայի գրատունը․ Բերայ Մ. Վայսի գրատունը, եւ ուրիշ Հայ գրավաճառաց քով։

Գին կազմեալ օրինակին երեք քառորդ մէճիտ։

ՇԱՀԼՆՆ 'Ի ՍԻՊԻՐ

ԿԱՄ ԳԱՂԹԱԿԱՆ ՀԱՅ

Գրեց Ս. Տէր Սարգսեան

Կը ծախուի ամէն Հայ գրավաճառաց քով։ Գին 2 1/2 ֆրանք։

ՆՈՐ ԴԱՍԱԳՐՔԵՐ

ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

Ա. ՄԱՍ

Հրատարակեց Գ. Մսերեան

Ի Զմիւռնիա

Դպրոցներու մէջ գործածուելու համար ընտանի լեզուով գրուած, գըւարճալի եւ միանգամայն հրահանգիչ դասագիրք մ'է։

Կը գտնուի Կ. Պօլսոյ Հայ գրավաճառաց քով գին 35 սանթիմ։

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԳԱՂԴԻԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ

ԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԱՑ ՀԱՄԱՐ

Հեղինակ

Լէօնէն Լըմէր

Աշխատասիրեաց Ա. Պիպէռճեան

Հեղինակին հրամանաւ թարգմանեալ

Այս գործնական քերականութիւնը Գաղղիոյ երկրորդական վարժարանաց նախապատրաստական կարգերուն համար ընդունուած ամենէն ընտիր եւ յարմարագոյն դասագիրքն ըլլալով, տարակոյս չկայ որ ազգային վարժարանաց մէջ ալ նոյն ընդունելութիւնը պիտի գտնէ։

Կը գտնուի Կ. Պօլիս Ց. Գավաֆեան եւ այլ գրավաճառաց քով, եւ Բերա Մօսիւ Վէյսի գրանոցը։ Գին 12 ղշ։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԱՐԲԱՅՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

ՀԱՐՑ ԵՒ ՄԱՐՑ ՀԱՄԱՐ

Գրեաց Ս. Տէր Սարգսեան

Ամէն Հայ գրավաճառաց քով կը գտնուի։ Գին մէկ հինգնոց թղթադրամ։

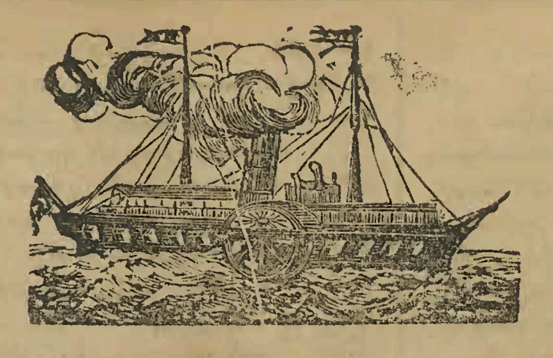

ՇԻՐՔԷԹԻ ԽԱՅՐԻԷԻ

ՇՈԳԵՆԱՒՆԵՐՈՒՆ ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԺԱՄԵՐԸ

1878 ՅՈՒԼԻՍ 1 ՇԱԲԱԹ ՕՐԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

ՄԻՆՉԵՒ ՅՈՒԼԻՍ 31

ՊՈՍՓՈՐԷՆ ԻՋՆՈՂ ՇՈԳԵՆԱՒՆԵՐԸ

Եւրոպական եզերք

Ժամ		Թիւ
11	Ենիմահալլէն Մէգարդ. Պէօյիւքտէրէ, Թարապիա, Ենիքէօյ, Իսթինիա, Էմիրկ. Պօյաճ. Ռ. Հիսար, Պէպէք։	32
11 30	Ռ. եւ Ա. Գավաքէն Ենիմ. Մէգար. Պէօյիւքտ. Թար. Ենիք. Էմիրկ. Ռ. Հիսար. Պէպէք։ (Ուրբաթ օրերը ժամը 11 3/4ին Արնաւ. հանդիպելով)։	19
12 30	Ենիմահ. Մէգարդ. Պէօյիւքտ. Թարապ. Ենիքէօյ. Իսթէն. Էմիրկ. Ռ. Հիսար, Պէպէք, Արնաւ. (Բացի ուրբաթէ)։	18
1 15	Ենիմ. Մէգարդ. Պէօյիւքտ. Քիրէճպ. Թարապիա, Ենիք. Էմիրկ. Պօյաճ. Ռ. Հիսար, Պէպէք։	34
2 15	Ենիմահալլէն Մէգարդ. Պէօյիւքտ. Թարապիա, Ենիք. Էմիրկէն. Ռ. Հիսար, Արնաւ. Գուրուչ. Պէյլէր. Օրթաք. Պէշիկ. (Ուրբաթ օրերը 2 1/2ին)։	20
3 15	Մէգար. Պէօյիւքտ. Թարապ. Ենիք. Էմիրկ. Պօյաճ. Ռ. Հիսար, Պէպէք. Արնաւ. Գուրուչ. Օրթաք. Պէշիկ։	19
4 15	Ենիմ. Մէգարդ. Պէօյիւքտ. Թարապ. Ենիք. Էմիրկ. Պօյաճ. Ռ. Հիսար, Արնաւ. Օրթաք. Պէշիկ։ (Ուրբաթ օրերը գանլ.)	33
5 15	Ենիմահ. Մէգար, Պէօյիւքտ. Թարպ. Ենիք. Էմիրկ. Ռ. Հիսար, Արնաւ. Պէյլ. Օրթաք. Պէշիկ.	18
6 15	Ենիմահալլէն Պէօյիւքտ. Թարապիա, Պէյքօզ, Ենիքէօյ, Էմիրկ. Գանլըճա, Ռ. եւ Ա. Հիսար, Գանտիլլի, Արնաւ. Չէնկ. Պէյլէր. Օրթաքէօյ, Գուզկ. Պէշիկթաշ, Իւսկիւտար։	4
8 15	Ռ. եւ Ա. Գավաքէն Ենիմահ. Մէգար. Պէօյիւք. Թարապիա, Պէյքօզ, Ենիք. Էմիրկէն, Պօյաճ. Ռ. Հիսար, Պէպէք, Արնաւ. Գուրուչ. Օրթաքէօյ, Պէշիկթաշ։	34
10 15	Մէգարպուրնուէն Պէօյիւքտ. Թարապիա, Ենիքէօյ, Էմիրկէն, Ռ. Հիսար, Արնաւ. Օրթաքէօյ, Պէշիկթաշ։	22

Արնաւուտքէօյէն

Ժամ		Թիւ
11 15	Արնաւուտքէօյէն, Գուրուչ. Օրթաք. Պէշիկթաշ։	23
11 45	Պէպէքէն Արնաւուտ. Գուր. Օրթաք. Պէշիկ.	22
12 15	Արնվ. Գուրուչ. Օրթաք. Պէշիկ. Գապաթաշ։	2
12 45	Արնաւուտքէօյէն, Գուրուչ. Օրթաք. Պէշիկթաշ։	23
1 20	Արնաւուտքէօյէն, Գուրուչ. Օրթաք. Պէշիկթաշ։ Գապաթաշ։	22
1 50	Արնաւ. Գուրուչ. Օրթաք. Պէշիկթաշ, Գապաթ։	2
2 30	Արնաւ. Գուր. Օրթաք. Պէշիկ. Գապաթաշ։	32
10	Արնաւուտքէօյէն ուղղակի կամուրջ։	23
10 45	» » »	4

Ասիական եզերք

Ժամ		Թիւ
11 15	Պէյքօզ, Բաշապ. Գանլըճա, Ա. Հիսար, Գանտիլլի, Վանիքէօյ. Չէնկէլքէօյ, Պէյլէրպէյ, Գուզկ.	21
11 45	Վանիքէօյէն Չէնկէլ. Պէյլէր. Գուզկ. Գավ։	4
12	Պէօյիւքտ. Թարապիա. Պէյքօզ, Բաշպ. Ռ. փ. մահ. Գանլ. Ա. Հիսար, Վանիք. Չէնկէլ. Պէյլէր. Գուզկ.	33
1 15	Պէօյիւքտ. Պէյքօզ, Բաշապ. Գանլ. Ա. Հիսար, Գանտ. Վանիք. Չէնկ. Պէյլ. Գուզկ. (Ուր. օրերը ժամ 2ին)։	17
2 40	Ռ. եւ Ա. Գավաքէն Մէգարդ. Պէյքօզ, Բ. Պաշճէ, Ռ. փ. մահ. Ամէն. Գանլ. Պօյաճ. Ռ. Հիսար, Պէպէք. Պէյլ. Վանիք. Սիրքէճի. (Բացի ուրբաթէ)։	21
3 15	Պէյքօզ, Բաշապաշ. Ր փոքր մահալլէսի, Գանլ. Ա. Հիսար, Գանտ. Վանիք. Չէնկ. Պէյլ. Գուզկ. Գավ. (Բացի ուրբաթէ)։	23
9	Պէօյիւքտ. Պէյքօզ, Բաշապ. Գանլըճա, Ա. Հիսար, Գանտ. Վանիք Չէնկէլ. Պէյլէրպէյ, Գուզկ. Իւսկ. (Ուրբաթ օրերը Ր փ. մահ.)	20
9 45	Վանիքէօյէն ուղղակի կամուրջ։ (Բացի ուրբաթէ)։	2

ԿԱՄՈՒՐՋԷՆ ԵԼՆՈՂ ՇՈԳԵՆԱՒՆԵՐԸ

Եւրոպական եզերք

Ժամ		Թիւ
12 45	Պէշիկ. Օրթաք. Առնվ. Ռ. Հիսար, Էմիրկէն, Ենիք. Թարապիա, Պէօյիւքտ. Մէգարդ. Ռ. եւ Ա. Գավաք։	21
12 30	Գապ. Իւսկ. Պէշիկ. Գուզկ. Օրթ. Պէյլ. Չէնկ. Արնվ. Գանտ. Ա. եւ Ռ. Հիսար. Գանլ. Էմիրկէն, Ենիք. Պէյքօզ, Թարապ. Պէօյիւք. Ենիմահ։	4
1 30	Պէշիքթ. Օրթաք. Արնաւ. Պէպէք Ռ. Հիսար, Պօյաճ. Գանլ. Ենիք. Թարապ. Պէօյիւքտ. Մէգարդ։	19
3 15	Պէշիկ. Օրթաք. Գուրուչ. Արնաւ. Պէպէք, Ռ. Հիսար, Էմիրկ. Ենիք. Թար. Պէօյիւք. Ենիմ։	18
5	Պէշիկ. Օրթաք. Առնվ Ռ. Հիսար, Էմիրկ. Ենիք. Պէյքօզ, Թարապ. Պէօյիւքտէրէ, Մէգարդ. Ռ. եւ Ա. Գավաք։	34
6 30	Իւսկ. Պէշիկ. Գուզկ. Օրթաք. Պէյլ. Չէնկ. Արնաւ. Գանտ. Ռ. Հիսար, Պօյաճ. Ենիք. Թար. Պէօյիք։	20
8	Պէշիկ. Օրթաք. Առնվ Ռ. Հիսար, Էմիրկ. Ենիք. Թարապ. Պէօյիւքտ, Մէգարպուրնու։	22
9 30	Պէպէք, Ռ. Հիսար, Էմիրկ. Իսթէն. Ենիք. Թար. Պէօյիք. Մէգ. Ենիմ. (Ուրբաթ օրերը ժամ 10ին Քիրէճպ.)։	32
10 15	Պէպէք, Ռ. Հիսար, Պօյաճ. Ենիք. Թարապ Քիրէճպ. Պէօյիւք Մէգար. Ենիմահ։ (Բացի ուրբաթէ)։	19
10 45	Պէշիկ. Օրթաք Արնաւ. Պէպէք, Ռ. Հիսար, Էմիրկ. Իսթէն. Ենիք Թարապ. Պէօյիւք. Մէգարդ. Ենիմ։	18
11 15	Պէպէք, Ռ. Հիսար, Պօյաճ. Էմիրկ. Ենիքէօյ, Թարապիա, Պէօյիւքտ. Մէգարդ. Ենիմահալլէ։	34

Արնաւուտքէօյ

Ժամ		Թիւ
12 15	Ուղղակի Արնաւուտքէօյ։	23
12 45	» »	22
1 15	» »	2
1 45	» »	32
9 15	Գապաթաշ, Պէշիկթաշ, Օրթաք. Գուրուչ. Արնաւ.	23
10	Գապաթաշ, Պէշիկթաշ, Օրթաք. Գուր. Արնաւ.	4
11 5	Գապաթ. Պէշիկ. Օրթաք. Գուրուչ. Արնաւ.	23
11 35	Պէշիկթաշ, Օրթաք. Գուրուչ. Արնաւ.	4
12	Պէշիկթաշ, Օրթաք. Գուրուչ. Արնաւուտ. Պէպէք։	22

Ասիական եզերք

Ժամ		Թիւ
2	Պէշիքթ. Օրթաք. Ռ. Հիսար, Էմիրկ. Պէյքօզ. (Բացի ուրբաթէ)։	23
2 15	Իւսկ. Գուզ. Պէյլ. Չէնկ. Վանիք. Գանտ. Ա. Հիսար, Գանլ. Բաշապ. Պէյքօզ, Պէօյիւքտ. Ենիմահ. (Ուրբաթ օրերը Ր փ. մահ.)	33
9	Գուզկ. Պէյլ. Չէնկ. Վանիք. (Բացի ուրբաթէ)։	2
9 30	Գուզկ. Պէյլէրպ. Չէնկ. Վանիք. Գանտ. Ա. Հիսար, Գանլ. Բաշապ. Պէյքօզ, Պէօյիք. Մէգ. եւ Ա. Գավաքներ։	33
10	Սիրքէճի—Իւսկ. Պէյլ. Վանիք. Պէպէք Ռ. Հիսար, Պօյաճ. Գանլ. Ամէն. Ռ. փոքր մահ. Բաշապ. Պէյքօզ։	21
10 30	Գապաթ. Գուզկ. Պէյլ. Չէնկ. Գանտ. Ա. Հիսար, Գանլ. Ռ. փոքր մահ. Բաշ. Պէյքօզ, Թար. Պէօյիք.	17
11 15	Գուզկ. Պէյլ. Չէնկ. Վանիք. Գանտ. Ա. Հիսար, Գանլ. Բաշապ. Պէյքօզ, Պէօյիւքտէրէ	20
11 40	Գապաթ. Գուզկ Պէյլ. Չէնկ. Վանիք. Արնաւ։	22

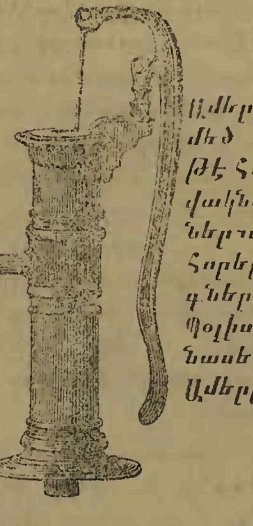

ՋՐՀԱՆ

Ամերիկայի ջրհաններ մեծ եւ փոքր, երկաթէ հաստատուն խողովակներով՝ թէ ջրհորներու եւ թէ խորունկ հորերու համար աժան գներով կը ծախուի, Կ. Պօլիս Ղալաթիա Մինասեան եւ ընկերաց Ամերիկայի մաղազան։

ԿԱՐԻ ԳՈՐԾԻՔ

Փոքր «Վանձէր» կոչուած ձեռքով դարձող ու անքակ կար կարող գործիքը ամէն տեսակ կար մեծ դիւրութեամբ կը կարէ ու գինն ալ աժան է, երաշխաւորութեամբ կը ծախուի, ուրուածները կը չափուի ու կարել չգիտցողին դաս կը տրուի. կը ծախուի Կ. Պօլիս Ղալաթիա Մինասեան եւ ընկերաց Ամերիկայի մաղազան։

ՍՈՒԹԻՆԿ ՇԻՐՕՓ

Յայտնի է որ երախայք ծնանելէն մինչ երեք տարեկան հասակը գրեթէ չարունակ վտանգի ցաւ. փորհարութիւն, ստամոքսի անհանգստութիւն, անքուն միալ, ջղային գրգռութիւն եւայլն կունենան, մանաւանդ ակռա հանելու միջոցին, եւ այս նեղութիւններն ալ աւելի կը սաստկանան ամառուան տաք եղանակին։ Սութինկ Շիրօբը վերջիշեալ դժուարութեանց ամենուն ալ առաջքը կառնէ ու կը բըժշկէ, որով երախան կը հանգչի ու կը զօրանայ յուրախութիւն մեծ իւր ծնողաց։ Գործածողները շատ գոհ են։ Ուզողը կրնայ փորձել. գինն աժան է. Նորածին երախայից կաթիլով կը տրուի, մեծ ամիսէն վեր եղողին օրը երեք անգամ դդալ. կը ծախուի Կ. Պօլիս Ղալաթիա Մինասեան եւ ընկերաց Ամերիկայի մաղազան։

Այս լրագրիս շաբաթը երեք անգամ կը հրատարակուի, երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը։ Բաժանորդագրութեան տեղերն են Ղալաթիա Մանարքճըլար ճամբէսի թիւ 198, Նօրօ խան Մասիսի խմբագրատունը։

Իսկ գաւառաց մէջ հետեւեալ հոգաբարձուաց անձնակններն։

ԻԶՄԻՐ. Յովհաննէս աղա Տէօլէեան.

ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ. Խաչատուր էֆ. Լեւոնեան.

ՊՐՈՒՍԱ. Ստեփան աղա Թանկըրեան.

ԹԷՔԻՐՏԱՂ. Տ. Արիստակէս աւագ քահանայ Ֆէսճեան.

ՏՐԱՊԻԶՈՆ. Խաչատուր աղա Էլմասեան

ԿԱՐԻՆ. Կարապետ պատուելի Զաքարեան.

ՎԱՆ. Կարապետ աղա Նաթանեան.

ՄՈՒՇ. Մկրտիչ աղա Փօթիկեան

ՍԱՏ. Մ. աղա Խաչիկեան

ՔՈՔԾԱՆ Յերկաթ աղա Յ. Յէհասեան

ԵՐԶՆԿԱՑ. Թադէոս աղա Բաղրամեան

ՍԻՎՐԻՀԻՍԱՐ. Եղ. Սարգիս.

[illegible]

ԽՄԲԱԳԻՐ—ՏՆՕՐԷՆ

Կ. Ս. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱԳՐՈՅ

ՂԱԼԱԹԻԱ ՆՕՐՕ ԽԱՆ